

► DOSSIERRA

► GIDA DIDAKTIKOA

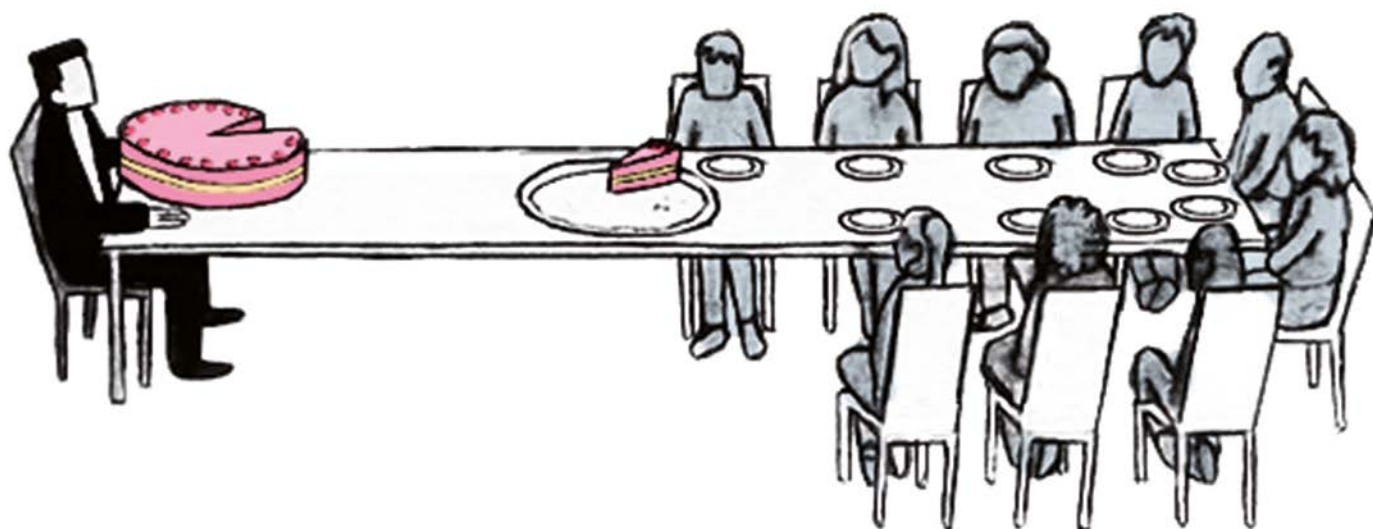
► JARDUERAK

global^{express}

GAURKOTASUNA IKASGELAN

2019ko urtarrila | 21 zk.

Ogasuneko piratak

© María Ley Oliver. Escola Massana

Zapaltzen ditugun kaleak nork konpontzen eta garbitzen ditu? Ibiltzen garen errepideak nork egin eta mantentzen ditu? Hainbeste gauza irakasten dizkiguten maisu-maistrek, zaintzen eta sendatzen gaituen osasun-langileek nondik kobratzen dute? Suteak nork itzaltzen ditu? Beharrea dagoena

nork laguntzen du? Gure eguneroko bizitzan hamaika ondasunez gozatzen gara baina, jakina, ez dira doakoak. Bizitzak ezinbestekoak dituen baliabide ugari horiek nork pagatzen ditu? Herritarrak, guk, zergen bitartez. Denok gara onuradun, baina ordainketak ez dira beti banatzen zuzen eta bidez.

Global Express honetan zerga-sistemak nola funtzionatzen duen eta herritarren bizitzan nolako eragina duen azaldu nahi dugu.

Aurkibidea

- p. 02 1. Zergak zer diren eta zertarako balio duten
- p. 04 2. Nork ordaintzen duen
- p. 10 3. Zertarako balio duten gure zergek
- p. 13 4. Zerga-sistema eta eskubideak
- p. 15 5. Ba al dago beste irtenbiderik?

OXFAM Intermón

1. Zergak zer diren eta zertarako balio duten

Estatuak, zergei esker, baliabideak lortzen ditu gastu publikoari aurre egin ahal izateko; bestela esateko, Administrazioak herritarren premiak asetzeko biltzen dituen diruak. Gastu publikoa zenbatekoa izango den erabaki politikoa da, erantzukizun komuntzat —beraz, herritar guztiek ordaindu behar duten hori— jotzen dugunaren arabera aldatzen delako.

Hiru funtzio hauek betetzen dituzte zergek:

- 1. Asignatiboa:** baliabideak bideratuko dituen kalitateko politika eta zerbitzu publikoak finantzatzera (hezkuntza, osasuna, azpiegiturak, etab.), herritarren eskubideak, aukera-berdintasuna eta kohesio soziala bermatzeko.
- 2. Birbanatzailea:** desberdintasunak oreka bilakatuko dituen, baliabideak behar gorriena dagoenera helarazteko (hezkuntza publiko eta unibertsala, osasuna, etxebizitza), eta giza-talde zigortuenei zuzenean esleitzeko.
- 3. Egonkortzailea:** une larrietan ekonomia hoztuko duena edo, atzeraka doanean, bera sustatuko duena, ekonomia-zikloen joerari begira.

Funtzio horiek egokiro beteko badira, ezinbestekoa da zergak **zuzen eta bidezkoak** izatea (hots, nork bere gaitasunaren arabera kontribuzioa egingo du), erakundeak eta prozedurak **gardenak** izatea eta erdietsitako baliabideak **ongi erabiltzea**, eraginkortasunez, kalitatez eta gardentasunez eta, hala ere, diru horiek xahutzen badira, hori eraginkortasun eta irmotasunez zuzenduko duten **mekanismoak** izatea.

Sistema fiskal bat zer den

Zerga-sistema edo **sistema fiskala**, lurralde jakin batean diru-sarrera publikoak erdiesteko modua finkatzen eta arautzen duten lege eta arauen multzoa da. **Politika fiskalean** sartzen dira zerga-estrategia edo zerga-politika (zergen bidezko bilketa) eta gastu publikoaren estrategia edo politika. Elkarren osagarriak diren bi tresna horiek zeinahi estatutan funtsezko elementuak dira, batetik funtzionatzeko beharrezkoak diren baliabideez hornitzen duelako eta, bestetik, Estatu horren egitura soziala hein handi batean taxutzen duelako.

Sistema fiskala hauek osatzen dute:

Zerga- edo tributu-sistema: zenbat biltzen den, norengandik eta nolako zergen bidez.

Aurrekontu-sistema: baliabide horiek zertan eta nola gastatuko diren herritarrak ondasunez eta zerbitzuez hornitzeko.

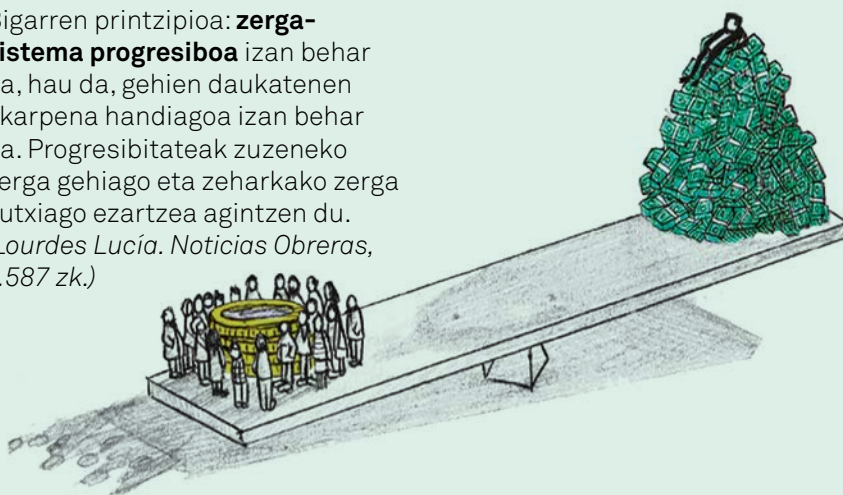
Zerga-sistema on baten ezaugarriak

- Baliabide-aniztasuna
- Eraginkortasun ekonomikoa
- Berdintasun edo ekitatea
- Malgutasuna
- Soiltasun administratiboa
- Herritarrek hautemangarria.

Politika fiskala herritarren eta Estatuaren arteko kontratu sozialaren bihotzean datza, ongizate kolektiboaren inguruko debatearen erdigunean. Estatuaren sendotasun, eraginkortasun eta legezkotasunaren adierazleetako bat da. Ospetsuen adierazpenetan eta diskurtso handinahietan baino areago, hementxe egiaztatzen da, egintzetan, nolako estatua —eta nolako gizartea— nahi dugun, zein diren lehentasun kolektiboak (eta, praktikan, nortzuek ordaintzen dituzten).

Bidezko zerga-politika zuzen batek izan behar duen lehen printzipioa **nahikotasun fiskala** da, hots, Estatuak gastuak ez ditu eratu behar sarreretan oinarriturik; aitzitik, gizarteak premiazkoak dituen gastuak finkatuta, nolako sarrerak egin behar dituen erabaki behar du.

Bigarren printzipioa: **zerga-sistema progresiboa** izan behar da, hau da, gehien daukatenen ekarpena handiagoa izan behar da. Progresibitateak zuzeneko zerga gehiago eta zeharkako zerga gutxiago ezartzea agintzen du. (Lourdes Lucía. Noticias Obreras, 1.587 zk.)

Gizarte batek nolako zerga-sistema hartzeari buruzkoak sekulako garrantzia duten erabaki politikoak dira. Hitz batez, diseinatzen ari dena da, hein handi batean, nolako gizartea eraiki nahi den: horrek, finean, gizakien bizimoduan eta harreman sozialetan berebiziko eragina izango du.

Oxfam-Intermón-en (OI) txostenak dioenez, “Lana saritzea, ez aberastasuna”. 2017an mila milioi dolar baino ondasun handiagoa duten pertsonen kopurua inoizko handiena izan da, historia osoan: beste mila milioi bat bi egunean behin. Elite horren aberastasunen gehikuntza —762.000 milioi dolar— mundu osoko muturreko pobrezia-azpi aldiz eman ziezaiokeen amaiera. Joan den urtean sorturiko aberastasunaren %82 munduko populazioaren %1 dirutsu horren eskuetara joan zen eta erdi pobreenaren aberastasuna ez zen xentimo bakar batean handitu. Espainia Europako estaturik desberdinena da eta okerretik okerragora doa: 2008an, Gini indizea 32,4 zen eta 2016an, berriz, 34,5.

Zergak ordaintzeko garaian, aldiz, desberdintasun hori alderantziz gauzatzen da¹. Nola liteke hori? Zerga-sistemaren progresibitatearen edo regresibitatearen arabera da.

Zerga-sistema progresibo batean zergak sarreren proportziozkoak dira, hau da, gehiago daukanak gehiago ordaintzen du. Bi helburu betetzen ditu honek: nork bere

¹ Oxfam-Intermón-eko txosten batek bidezko galdera horixe egiten du titulu bertan: “Hori daukazu, horrenbeste ordaintzen duzu?”.

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

ahalbideen arabera laguntzen du guztien onera eta, aldi berean, desberdintasunak murriztea ahalbidetzen du, gizarte batek sorrarazten dituen irabazi ekonomikoak —eta aukerak— birbanatzen dituelako. Sistema progresibo batek arreta handiagoz zaintzen ditu zergek sektore sozial desberdinetako pertsonen bizimoduan duten inpaktuak: emakume eta gizonezkoetan, adibidez, emakumeen mesedetan jardunez, sarrera txikiagoak jasotzeaz gainera, desabantaila sozial eta kultural latzagoak nozitzen dituztelako. Espainiako Konstituzioa sistema progresiboaren alde agertzen da, argi eta garbi, baina praktikan ez omen da halaxe gertatzen.

Zerga-sistema erregresiboa alderantzizko norabidean doa: zerga-presio larriagoa eragiten du sarrera eta aberastasun urriagoak eta, oro har, gizartean botere-posizio xumeagoak dituzten pertsona eta sistemetan. Ondorioz, gizarteko sektorerik dirutsuenen sarrera, aberastasun eta

aukeren metatzea laguntzen du, desberdintasun ekonomiko eta ongizatean arrakalak areagotuz. Gehiago daukatenek gutxiago ordaintzearen ondorioz, zerga-bilketaren gaitasuna apala da; horrek, jakina, zerbitzu sozialen kalitatean eta hedapenean eragina du eta, hortaz, sarrera gutxien eta gabezia gehien dituzten gizakien bizi-baldintzak okertzeraz doa beti. Zeinahi zerga-sistemaren funtzio nagusi bietan huts egiten du, hots, asignatiboan eta birbanatzailean.

Hori dena, funtsezko bi elementutan gorpuzten da: nork ordaintzen duen eta zergak zertan aplikatzen diren. Zergak ezar dakizkieke gizabanakoei, enpresei eta erakundeei. Alderdi honetan sartzen dira salbuespenak edo salbuesteko kriterioak, hots, talde jakin batzuen mesedetan aritzeko bide garrantzitsu bat; hori beti da erabaki politikoak, zerga zeri aplikatzen zaion bezala: kapitalari edo lan-errentei, ondareari, kontsumoari, ekoizpenari, barne-transakzioei edo nazioarteko merkataritzari, etab.

Giniren koefizientea

Koefiziente edo indize hori Corrado Gini (1884-1965) italiar estatistikoa asmatu zuen eta, herrialde baten barruan, sarreren desberdintasuna

neurtzeko aplikatzen bada ere, desberdintasunez egiten den zeinahi banaketa neurtzeko ere balio dezake. 0 eta 1 arteko zenbaki batez adierazten da; hor, 0 berdintasun perfektua da (gizabanako edo

familia guztiek sarrera berbera dute) eta 1, desberdintasuna (sarrera guztiak familia edo gizabanako gutxi batzuen eskuetan biltzen dira). Koefiziente horrek neurtzen duena, beraz, ekonomia batean sarreren

2. Nork ordaintzen duen

Argi dago erantzuna: herritarren sakeletik ordaintzen dira, beraiek onuradunak ere izaki. Zerga-bilketa praktikan jarri ahal izateko, jarduera ekonomiko desberdinak —printzipioz, modu proportzionalen— zamatzen dituzten zergen inguruan artikulatzen den mekanismo konplexu bat ezarri behar da.

Zerga motak

Zuzeneko zergak dira gizakien edo erakundeen aberastasun, jabetza edo errenta-iturrietan zuzenean aplikatzen direnak.

Zeharkako zergak jarduera ekonomikoak zamatzen dituzte, hala nola kontsumoa, ondasun edo zerbitzuen erabilera edo transmisioa, ekoizpena, komertzializazioa. Gizakien ahalbide ekonomikoa,

hasieratik behinik behin, aintzat hartzen ez dutenez, desberdintasun-eragile eta bidegabeak gertatzen dira. Zeharkakoak izan daitezke bai zerga-oinarri zabaleko ondasun eta zerbitzuen gainekoak (kontsumoaren gaineko zerga orokorrak, BEZ modukoak), bai berariazko ondasunen gainekoak (edo zerga berezi eta selektiboak), baita nazioarteko merkataritzaren gainekoak, inportazioa edo esportazioa zamatzen dituztenak.

Erregresiboa, oro har:

Gizaki dirutsuen eta gizaki erlatiboki behartsuagoen kontsumoa berdin-berdin zamatzen du.

Pertsona pobreagoak dirutsuak baino bere sarreraren kopuru erlatibo handiagoa gastatzen du kontsumoan. Hori konpontzeko modu bat premiazko produktu eta zerbitzuei zerga hori kentzea da.

Balio erantsiaren zerga (BEZ)

Kontsumoa zamatzen du. Transakzio ekonomiko gehienetan ordaintzen da, bai enpresen artekoetan, bai enpresa eta partikularren artekoetan, baina zerga benetan ordaintzen duena azken kontsumitzailea da, gainerakoek kentzeko aukera baitute.

Kopurua, eskuratutako ondasun edo zerbitzuen balioaren portzentaje bat da. Portzentaje horiek aldatu egiten dira, kontsumo-ondasun edo zerbitzuaren arabera; estatu espainiarrean ezartzen duena Zerga-Administrazioaren Agentzia da (AEAT), Gobernuaren aginduetara. Zeharkako zerga da hau, Estatuak AEATren bidez biltzen duena.

Zerga bereziak

Berariazko kontsumoak zamatzen dituztenak dira eta ondasun jakin batzuen erosle edo kontsumitzaileek ordaintzen dituzte:

- Alkohola eta alkohol-dun edarien gaineko zerga
- Hidrokarburoen gaineko zerga
- Tabakoaren gaineko zerga
- Argindarraren gaineko zerga
- Garraiobideen matrikulazioa.

Zeharkako zerga hauek Estatuak AEATen bidez biltzen ditu.

Ondare eskualdaketen gaineko zerga (OEZ) eta Ekintza juridiko eta dokumentatuen gaineko zerga (EJDZ)

Era guztietako ondasun eta eskubideen eskualdaketei, enpresek egiten dituzten eragiketa jakin batzuei eta ofizialki dokumentatu behar diren ekintzei aplikatzen zaie.

Zeharkako zerga honen kudeaketa erkidego autonomikoen eskuetan dago.

Muga-zerga

Muga-zerga ordaintzen da merkantziak estatu-muga bat zeharkatzen duenean. Europar Batasunaren (EB) barnean indarrean dagoen merkatu bakarrek merkantzien eta pertsonen (baita hauen ekipajeen) zirkulazio askea onesten du.

Merkantzia bera inportatu edo esportatzen denean ordaintzen den muga-zerga berdina da Batasuneko estatu denetan.

Zeharkako zerga hau Batasuneko estatu bakoitzak biltzen du.

Progresiboa izaten da, oro har:

Gizabanakoaren egoera sozioekonomikoaren isla da. Gehiago daukanak gehiago ordaintzen du, proportzioz. Soldatetik ez datozen errentak zamatutik ez daudenean edota soldadak baino arinago zamatutik daudenean, progresibitatea galtzen du.

Pertsona fisikoaren errentaren gaineko zerga (PFEZ)

Lanetik, kapitaletik edo bestelako sarrera-iturrietatik datozen errenten gainean aplikatzen da. Zuzeneko zerga hau AEATEk biltzen du.

Progresiboa izaten da, oro har:

Etekinen arabera ordaintzen baita.

Elkarteen gaineko zerga (EZ)

Enpresek beren jarduerengatik erdiesten duten mozkin garbiari aplikatzen zaio. Zuzeneko zerga hau AEATEk biltzen du.

Oinordetza eta dohaintzen gaineko zerga (ODZ)

Zerga hau aplikatzen zaie pertsonak doan erdietsitako ondasun eta eskubideei, bai bizirik dagoen beste pertsona batengandik datozen eskurapenei (inter vivos) bai hildako pertsona batengandik datozenek (mortis causa). Zuzeneko zerga honen kudeaketa erkidego autonomikoen eskuetan dago.

Jarduera ekonomikoen gaineko zerga (JEZ)

Jarduera enpresa, lanbide edo artean betetzen duten pertsonei aplikatzen zaie. Zuzeneko zerga hau tokiko administrazioak biltzen du.

Ondasun higiezinaren gaineko zerga (OHZ)

Udalerriko ondasun higiezinari aplikatzen zaie, landatarrak izan, hiritarrak izan edo bereziak izan. Zuzeneko zerga hau tokiko administrazioak biltzen du.

Alderantziz proportzionala

Herriko gastuak ordaintzea herritarren ardura da. Ituna, adiera honetan, zabal-zabala da. Hori baino korapilatsuago izango da nori zenbat egokitzen zaion erabakitzea, edo funtsaren banaketa zein irizpideren arabera egin behar den. 1978ko Konstituzio espainiarrak garbi dio:

Guztiek lagunduko dute gastu publikoen euspena bakoitzak ahal duen gaitasun ekonomikoaz zerga-sistema baten bidez; berau berdintasun eta aurrerapen printzipioetan oinarriturik egongo da eta inoiz ez da konfiskatzailea izango

Espainiako Konstituzioa (1978), 31.1 art.

Galdera hau da: politika fiskalak zein neurritan lagun dezakeen aberastasunen banaketa bidezkoago bat gorpuzten, horixe baita zeinahi estaturen funtsezko eginkizunetako bat. Horretarako ezinbestekoa da hainbat kontu aztertzea, hala nola zergen zamarik astunena nork eramaten duen, sarrera horiek ahalbidetzen dituzten politika publikoez nor gertatzen den onuradun. Justiziaren definizioa oinarritzen bada ahalitasun ekonomikoaren eta altxor komunerako ekarpenaren arteko proportzioan, argi omen dago aberatsak zerga handiagoak ordaindu behar dituela.

Ez halakorik, ordea. **Ahalegin fiskalaren %84 familiek egiten dute; %13, enpresa sektoreak eta ondarearen, aberastasunen edota kapitalaren gaineko ekarpena hutsaren hurrengoa da.** Zerga-bilketa geroz eta ugariago dator familietatik eta urriago enpresetatik.

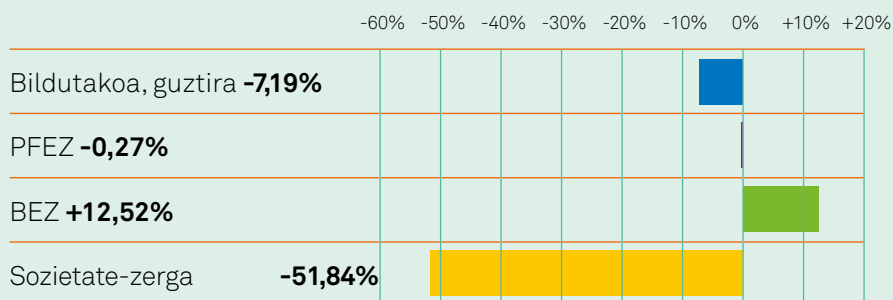
Oxfam Intermón-ek “Hori daukazu, horrenbeste ordaintzen duzu?” txostenean (2014) dioenez, “Espainiak zerga gutxi biltzen du eta ez, gainera, gehien daukanarengandik”. “Munduko zergarik altuenak ditugu eta herrialde garatuetaiko zerga-bilketarik apalena”, zioen José Carlos Díez ekonomistak Noticias Obreras aldizkarian eginiko elkarrizketa batean, urte hartako otsailean. Hori horrela da sozietateek eta kapitalaren errentek lanarenek baino askoz ere tratamendu goxoagoa ematen zaielako (gehiago daukanari, exentzio eta mesede gehiago) eta iruzur eta zigorgabetasun handiagoak daudelako.

Bideetako bat, zeharkako zergak —aberatsek eta pobreak berdín ordaintzen ditugunak— handitzea da, kontsumoa zamatzen dutelako, ez baliabideak. Rajoy-ren eta Guindos-Montoro talde ekonomikoaren lehen legealdian (2011 eta 2015 artean), Estatuaren zerga-sarrerak igaro ziren 161.760 milioi eurotik 182.009ra. Gehikuntza horren erdia baino gehixeago BEZak ekarri zuen: zerga horren bilketa 49.302tik 60.305era igaro zen; PFEZaren eta Sozietateen zergaren bidez, berriz, 2.543 (milioi euro, beti ere, M€). Hitz gutxitan, zeharkako zergak igaro ziren %44,04tik %45,4ra zerga-sarreretan; zuzenekoak, aldiz, %54,75etik %53,15era jaitsi ziren.

Beste arrazoi bat: lan-errentei eta kapital-errentei aplikatzen zaizkien kriterioak oso desberdinak direlako, pertsonai edo sozietateei aplikatzen zaizkienak bezala. Zerga-Agentziak emaniko datuen arabera, **langile autonomoek eta besteren konturako langileek Ogasunari sarreraren %17 ematen diote baina sozietateek beren emaitzen %9 baino gutxiago ordaintzen dute.** Hitz batez, besteren konturako langileek eta autonomoek enpresen halako bi ordaintzen dute.

“Lana saritzea, ez aberastasuna” txostenak (Oxfam-Intermón, 2017) egiaztatu zuenez, azken urteetan aberastasunen gaineko (ondare, ondorengotza eta kapital-irabazkinen gainekoak) zerga-motak hagitz murriztu dira herrialde aberats gehien-gehienetan. “1990 urtean —dio txostenak—, G20ko herrialdeetan sozietateen gaineko batez besteko zerga %40 zen; 2015 urtean, %28,7. Errenta altuen gaineko zergak nabarmen jaitsi dira ia herrialde aberats denetan. Estatu Batuetan, bederatzigarren hamarkadan %90 ziren eta 2013an, berriz, %40”. Orain dela ez urte asko, George Soros aberats okitua kexu zen, bere idazkariak baino zerga gutxiago ordaintzen zituelako. Hegoaldeko herrialdeetan, berriz, apalak izan dira betidanik (%30 ingurukoak) eta gehientsuena ez da behin ere bildu.

Desberdintasun fiskala: Espainiako zerga-bilketen arteko aldakuntza, zerga-moten arabera (portzentajeetan, 2007-2016)

Iturria: Zerga-Agentziaren Bilketari buruzko 2007 - 2015 txostenak eta Estatuko 2017ko Aurrekontu Nagusien

Gutxiago daukanak gehiago ordaintze horrek bidegabeko ondorio bi ditu: biltzen den kopurua txikiagoa da (bidegabekoa gizartearekiko) eta gutxiago daukanak ahalegin larriagoa egin behar du (bidegabekoa pertsonetikiko): nik urtean 10 M€ irabazten baditut eta %60 ordaintzen badut, 4M€ geratzen zaizkit oraino; 10.000 € irabazi eta %20 ordaintzen badut, 8.000€ baizik ez ditut. Hortaz aparte, Estatuak gutxiago jasotzen duenez, zerbitzu sozial publikoak murriztu egingo ditu (osasuna, hezkuntza, etab.) eta nik ez dut dirurik pribatuak ordaintzeko; beraz, baliabide gutxiago dituzten klaseak bi txirotze jasaten dituzte, batera. Alor honetan, bidezketasuna edo bidegabekeria begiratu behar da pertsonen bizitzan duten eraginetik, ez zifra hutsetatik.

© Yang del Castillo. Escola Massana

Hori guztia ez da txiriparen edo inozotasunaren emaitza, erabaki politikoen ondorio baizik. Zerga-sistema gizartearen erretratu zehatz samarra da. Sistema hori artikulatzeko moduak erakusten du lehentasunak zeintzuk diren eta, beraz, nolako interesen zerbitzari den, gastu kolektiboak noren lepotik ordaintzen diren eta horien onuraduna nor den. Boterea noren eskuan dagoen, alegia. Eta, zamak banatzeko moduagatik, justizia-maila zein den agertzen du. Hein berean, lehena, garrantzizkoena, ezinbestekoa zer den eta horren ifrentzua nolakoa den agerian uzten ditu: sekula diru izendaturik izango ez duen geroratzeko moduko hori zein den. Horrexegatik, maiz eztabaida tekniko gisa erakutsi nahi diguten arren, erabaki behinenak funtsean jarrera politikoen morroi dira eta, horrexegatik, egiaz demokratikoa den gizarte batean, herritarrak ezin dira kanporatu erabaki horiek hartzen diren bulegotik.

Zenbat ordaintzen dugu, gehiegi ala gutxiegi?

Segun-eta. Erantzuna aldatuko da, batetik, ihardesten duenaren lehentasunen arabera —berriro ere, nolako gizartea nahi dugun— eta, bestetik, nori buruz ari den. Adiera horretan, presio fiskala eta ahalegin fiskala kontzeptuak kontuan izan behar ditugu, nahitaez. Estatuak **presio fiskalaren** arabera sailkatzen dira batzuetan, hots, estatu batek bertako BPGrekiko erdiesten duen zerga-bilketaren portzentajea; faktore makroekonomikoa da, beraz. Gizakien bizitzarekin askoz lotuago dago **ahalegin fiskala**, presio fiskala eta BPG laguneko (per capita) lotzen baitu. Bestela esateko, irabazten denaren zein portzentaje bideratzen den era guztietako zergak ordaintzera, PFEZetik hasi eta BEZeraino, Gizarte Segurantzako kotizazioak eta beste hainbat zuzeneko zerga barne.

Baliteke oso dibergenteak izatea. Espainia, adibidez, eurogune osoan presio fiskal arinenetako bat duen estatua delarik, ahalegin fiskala handienen artean agertzen da, are Eskandinaviako estatu batzuetakoen gainetik, nahiz eskualde hori beti agertzen den zerga handienekoen artean.

“Kapitalaren gaineko zerga” izenekoak, aberastasunen jabetza eta transferentzia zamatzten dituztenek (Ondarearen gainekoak eta Oinordetza eta dohaintzen gainekoak) altxor publikoan ezertxo ere ez sartzeaz gainera, ekarpen hori gutxituz doa, ia-ia desagertu arte. Kontu larria da Ondarearen gaineko zergak eta Oinordetza eta dohaintzen gaineko zergak altxor publikoan ia ekarpenik ez egitea. Aberastasuna edukitzeagatik ahalegin komunari ekarpenik ez egiteko bezain behartsuak al dira Estatu espainiarreko aberatsak? Aberastasunen jabeentzat Espainia paradisu fiskala omen da.

(Seminari d'economía crítica Taifa. <http://informes.seminaritaifa.org/rasgos-principales-del-sistema-fiscal-actual/>)

Enpresen ekarpena

© María Ley Oliver, Escola Massana

Ibex35eko enpresek zenbat zerga eta non ordaintzen dituzte? Enpresen gaineko presio fiskala Estatuko herritarren nozitzen duenaren erdia da, oro har. 2016an Estatuak, Sozietateen gaineko zergagatik baino hiru aldiz gehiago bildu zuen PFEZengatik. Enpresa guztiak ez dira zaku berekoak, ordea. Paradoxikoa badirudi ere, zerga-mota eta enpresen tamaina alderantziz proportzionalak dira. **Konpainia handiek 2013an ordaindu zuten egiazko zerga-mota %5,3 izan zen; Enpresa Ertain eta Txikiak (ETE, PYME) ordaindu zutena, %16.** Enpresa handien benetako presio fiskala ETE edo PYME horiek nozitzen dutenaren parekoa izan balitz, beste 8.227 milioi euro bilduko ziren, gutxienez, hau da, 1.103.998 ikasle eskolatzeko egin beharreko inbertsio publikoaren parekoa.

Espainiako Bankuak berak dioenez, enpresen gaineko egiazko presio fiskala Haziendak ofizialki deklaritzen duena baino askoz txikiagoa da. “Estructura impositiva y capacidad recaudatoria en España” txostenak egiazko panorama gogorarazten digu: kenketa eta onura fiskalak aplikaturik, enpresa ertain, txiki eta handi independenteek beren zerga-oinarriaren %20 baino zerbait gehixeago ordaintzen dutelarik,

konpainia handietako ekarpena %18tik behera dabil.²

Ogasunak, banka handiaren mozkinak Sozietate-zerga aplikatzearen ondorioz sarrera garbiri ez izateaz gainera, Estatuko kutxatik —herritar guztien— dirua itzuli dio edo itzuli beharko dio. Arrazoiak: zerga-kontuetan finantza sektoreak berariaz dituen abantaila goxoei esker eta, batera, gainerako enpresek egin ditzaketen kenketak esker.

Espainiako sei banku handienak (Santander, BBVA, CaixaBank, Bankia, Sabadell eta Bankinter), krisialdi ekonomikoa hasi zenetik euro bakar bat ez dute ordaindu Sozietate-zergagatik, tarte horretan 84.000 milioi euro irabazi dituzten arren. Areago, ia-ia “itzultzera” atera zaie aitorpena, epe horretan banku horien zerga-fakturan 164 milioi euroko saldoa erakutsi duelako, haien alde. Horrela ondorioztatzen da banku-erakunde horietatik Espainiako Balore-Merkatuaren Batzorde Nazionalari 2008 eta 2017 urteen artean eman zizkieten datuetatik.³

² www.publico.es/economia/hacienda-asalariados-autonomos-tributan-doble-empresas.html

³ www.publico.es/economia/gran-banca-no-tributado-euro-beneficios-estallo-crisis.html

Arau eta salbuespenak

Unibertsaltasuna —gizaki eta erakunde oro zergak ordaintzeko beharrean dago— zerga-sistemaren funtsezko printzipioa bada ere, salbuespen ugariak lantzen egiten dute. Adiera horretan, garrantzi handikoa da “zerga-gastua” kontzeptua, hots, zerga-legerian izaera orokorrean finkaturiko tratamenduz bestelako edozein ematean, ogasun publikoak jasotzen ez dituen sarrerak. Jarduera, eskualde, zergapeko edo kontsumo jakin batzuen mesedetan jardutea helburu duten salbuespen funtzional horiek gauzatzeko tresnak dira, besteak beste, karga-arintzeak, zerga-oporraldiak, zerga-kenketak, kredituak, geroratzea eta itzulketak.

Salbuespenak araua berresten duela esaten badugu ere, errealitatean aurrekoa ugari-ugari izateak bigarrena ezeztan du. Gehiegizko zerga-gastu batek paradoxa hau ekar dezake: zerga altuak dituen estatuak sarrera eskasak jasotzea, adibidez. Horixe da estatu espainiarraren kasua, eurogunean PFEZen 3. tokia daukana, BEZen 7.a eta sozietate-zergan 7.a, hiruetan ere batez bestekoaren gainetik; sarrerei dagokienez, 16. tokian dago, batez bestekoaren oso azpitik. Ez hanka eta ez buru duen kasu horren esplikazioa politika jakin batzuen mesedetan jardun nahia izan daiteke baina oso litekeena da horko ekitatea zalantzan jartzeko modukoa izatea, heltzeko moduko salbuespenik ez duten pertsona fisiko eta juridikoen ikuspegitik.

2018ko martxoan argitaratu zen “Beneficios fiscales, ¿beneficios para quién?” txostenean susmo hori Zerga-Sistema Zuzenaren aldeko Plataformak datuekin egiaztatu zuen. Estatuko eta **Autonomietako hazienden artean, urtero-urtero 5.501 M€ galtzen dira moduko onura fiskaletan. Eztabaidan jartzeko**

moduko onurak dira, bai beren erabilgarritasun publikoagatik, bai beren izaera erregresiboagatik, onura horiek maiz baliabideak dituzten pertsonen patrikara doazelako. Esate baterako,

“Pentsio-planen PFEZen murrizketa fiskalak 783 M€ ekarri du. Izan, 12.000 eta 21.000 euroko errentetan kopuruaren %11 arintzen den bitartean, 150.000 eurotik gorakoetan %56% arintzen da.” Gogoan izan zeharkako onuraduna zein den: banku-erakundeak, zerga-abantaila horixe baitute beren produktua saltzeko argudio behinena. Hortik kanpora geratu da —batik bat— hilean 600 euro baino gutxiago jasotzen duten pentsiodunen %30 hori: hauentzat pentsio planak imajinatu ezinezko ilusioak dira. Baztertuak gertatzen dira, halaber, sarrerren gutxienekora ez iristearren, errenta-aitorpenik aurkezten ez dutenak.

Bai super aberatsek, bai enpresa handiek, zerga gehiago ordaindu beharko lituzkete, zerga-obligazioak ez betetzen jarraitzerik ez litzaike utzi behar. Behar-beharrezkoa da paradisu fiskalei eta zerga-opakutasun mundu-sareari amaiera ematea, horiek dirutza eta konpainia handiei dagozkien zergak ordaintzeari iskin egiteko aukera ematen diotelako. Enpresa eta dirutza handiei zerga-abantaila handiagoak eskaintzeko mundu-lehiari, behingoz, bukaera eman behar zaio. (“Lana saritzea, ez aberastasuna”)

© Rita Fittipaldi. Escola Massana

Jokoa, errenta?

Legezko iskin egite horiei legez kanpokoak gehitu behar zaizkie (kapital-ihesak eta iruzur horren gainerako adarrak), amaigabeko kontua osatzeko. Dena den, nork bere ahalbideen arabera guztion ongira ekarpenak egiteko unean ez ikusiarena egiteko bide legalak —baina zalantzan jartzeko legitimitatekoak— egoteak ederki adierazten du noren zerbitzuan dagoen zerga-sistema.

Bata eta bestearen artean **ordainketa saihestea** dago, hots, legez kontra egin gabe, ahalik eta zerga gutxien ordaintzeko xedez egiten diren praktikak. Hori ez da ilegala eta, horregatik, nekez zigor liteke, baina ilegaltimoa da, ahalik eta zerga gutxien ordaintzeko edo zergatik ez ordaintzeko helburuz eta sozietate-sare hagitz konplexuen bitartez, legeak onartuak dituen nazioarteko zerga-erregimen desberdinen abantailak, lege-hutsune, klausula, onura fiskal guzti-guztiak aprobetxatzen diren heinean. “Horrelako jokaerei ‘optimizazio-praktikak’ eta ‘zerga-ingeniaritza erasokorreko praktikak’ deitu izan zaie eta hamaikatan salatuak izan dira, lege barruko abusuak direlako, argi eta garbi”, dio CiJ-en “Fiscalidad justa, una lucha global” artikulua.

Atal honetan sartu beharko lirateke eliteko futbolista eta gainerako kirolariak, “irudi-eskubide” izenekoetan zerga-obligazioei saihesten egiteko bide ezin aproposagoa dutelako. Eskubide horiek, tradizioz, sozietate-zerga (%28) ordaintzen dutenez, PFEZ (%47, 300.000 eurotik gorako sarrerentzat) baino egokiagoak gertatzen zaizkie interesatuei. Kontua da irudi-eskubideen kontzeptuagatik pusketa handiena jasotzea, kito. Badirudi Espainiako Ogasunak saihespen hori eragozteko eta bizikiago jazartzeko lanari ekin diola, Messi eta Cristiano Ronaldo-ren kasuek erakusten duten bezala.

Zerga-ihes edo zerga-iruzurrak zergen ordainketa saihestea helburu duten legez kontrako jokaera guztiak dira. Iruzur hori lotzen da estatu bateko ezkutuko ekonomiaren mailarekin, hots Ogasunaren aurrean deklaratzan ez diren eragiketa ekonomikoarekin.

Espainiako Erresuman BPGaren n%12 paradisu fiskaletan dago; horrek esan nahi du espainolen 140.000 milioi euro atzerrian daudela, ezkutuan. Dirutza hori ez da populazioaren %20 aberatsenena, ezta %1enena, baizik eta %0,01enena. Hori aintzat hartuta, oinarritzko errenta finantzatzeari ezin errazagoa izango litzateke.

Daniel Raventós. Red de Renta básica erakundeko Presidentea

Europar Batasuneko enpresa handien zergen ordainketa saihespenak eta kapitalen ihesak 500 bilioi euroko zuloa egiten omen dute urtean, arestiko kalkuluen arabera; Espainian urteroko zuloaren tamaina 90.000 milioi euro da. “Panamako paperak” eta “Paradisuko paperak” izeneko dokumentuak agerian utzi zutenez, mundu zabaleko paradisu-sare baten bitartez, super aberatsek gutxienez 7,6 bilioi dolar dituzte ezkutuan. Txosten horretarako Gabriel Zucman ekonomistak eginiko ikerlan batek dioenez, horrek esan nahi du munduko %1 aberatsenak 200.000 milioi dolarreko zergak saihesten edo kanpora ateratzen dituela. Garapenean datozen herrialdeek ez dute biltzen enpresen eta super aberatsen mozkinen zerga-sarreretatik 170.000 milioi euro gutxienez. Egoera hori are eta larriago bihurtzen dute nazioarteko zerga-itunek, korporazio transnazionalen mesedetan ohi dihardutelako.⁴

⁴ <https://www.publico.es/economia/impuestos-paises-pobres-eternos-perjudicados-tratados-fiscales.html>

3. Zertarako balio duten gure zergek

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

Gure zergek, orokorki, **zerbitzu publikoak eta Estatuaren egiturak mantentzeko** balio dute. Zerga horiek nola banatzen diren eta zertan erabiltzen diren galdetzea ere taxuzkoa izango da, horrek agerian uzten duelako, egiteen bitartez, nolako gizartea eraikitzen eta elikatzen ari garen, zeintzuk dira egiazko lehentasunak, etab., hau da, diskurtsoetan eta printzipio-adierazpenetan esandakoak egia ez direla.

Erantzuna espainiar Estatuko Aurrekontu Orokorretan (EAO) dago: horiek urtero atal jakin batzuetan banatzen dituzte baliabideak (defentsa, ordena publiko eta segurtasuna, pentsioak, osasun eta gizarte zerbitzuak, hezkuntza, elkarlaguntza, azpiegiturak, langabezia, kultura, etab.). Hortxe agertzen da zer den garrantzizkoena, izatez. Norbaitek zioenez, politika gehiago dago aurrekontuetan Estatuko Buletin Ofizial osoan baino. Baliabideak herritarren premia eta eskubideak asetzeri bideratzen dira edo pribilegio opaku eta indibidualista samarretara? Erantzuna ez da erabat baiezko edo ezezkoa. Galdera, beraz, honela egin beharko litzateke: “Zein neurritan...?”

Datu zehatzen bila joanda, Ogasun Ministerioaren web orrian araka

daiteke zertxobait baina, abentura zurrunbilotsu horretan sartzeko armez (arma intelektualez, jakina) eta tresneria egokiaz hornitu beharko gara dugu, derrigor. Errazagoa izango da “¿Dónde van mis impuestos?”⁵ webean barna nabigatzea, horrek kontu publikoez informazio eskuragarria ematen baitu. Bertako ohartarazpenak irakurri behar dira, ondorio presazko edo sinplistik ez ateratzeko, maiz atal jakin bateko kontuek ez dituztelako jasotzen kontzeptu horretara bideratutako baliabide guztiak.

Txosten hau idazteko garaian errealitatearekin loturiko azken Aurrekontua 2017 urtekoa da. Kontusail batzuk elkarrekin konparatzea lagungarri gerta dakiguke, adibide gisa bada ere. Urte horretarako ia **5.500 M€ bideratu ziren enplegua sustatzera eta defentsara, berriaz, 7.500 M€ baino gehiago; inkestek diotenez, ordea, herritarrek nozitzen duten mehatxu larria langabezia da**. Osasunera, 4.00 M€ inguru; Ikerkuntza, garapen eta berrikuntzara, 2.600 M€; Gizarte zerbitzu eta Sustapen sozialera, 2.400 M€; Hezkuntzara, 2.300 M€ eskas. Kulturara, azkenik, 800 M€ baino gutxiago.

⁵ <https://dondevanmisimpuestos.es>

Esatetik izatera...

Aurrekontuek ez dute agertzen azken gastua, gehien gasta daitekeena baizik; beraz, gure diruak nora doazen jakiteko, Aurrekontu Orokorrak begiratzeaz gainera, errealitatean kontuak nola garatu diren galdetu behar da. Esate baterako, **2017an, Ikerkuntza eta Garapenean aurreikusitakoan, Gobernuak 10 eurotik 7 ere ez zuen gastatu; ezta, Osasunean 10etik 4; ezta, Industria eta Lehiakortasunean, 10etik 5. Orain dela 8 urte baino %67 gutxiago gastatu zen elkarlaguntzazko politikan, %65 gutxiago hezkuntza eta kulturean, %53 gutxiago azpiegituren inbertsioetan**, etab. Guztirako gastuari dagokionez (zorrera bideratutakoaz aparte), 2017an orain zortzi urte baino %22,1 gutxiago gastatu zen. “2010 murrizketen urtea izan bazen ere, egungo Ongizate Estatua askoz apalagoa da, askoz, berebiziko ebidentzia hori ezkutatzeak Gobernuak trikimailu ugari erabiltzen baditu ere”, salatu zuen *El Salto*-k⁶.

Defentsa Ministerioari egokion kontusailean ez dira agertzen

⁶ www.elsaltodiario.com/pge/presupuestos-generales-estado-2018-pocos-arboles-sanos-impidan-ver-bosque-quemado

atzerriko eskuhartze militarrek baina kreditu bat erabilgarri ipini zen; kreditua, teoriarik, gehienez 14,3 M€ bada ere, urtero-urtero askoz ere handiagoa izaten da. 2017ko azken kostua 1.080 M€ izan zen (Defentsa Batzordea, 2018/04/16). Aurten 314,3 M€ eman dituzten arren, Batzorde horretako Defentsa Komisarioak esan zuenez, Armadak atzerrian hartuak zituen konpromisoak ikusirik, 2018 urtea bukatzerako gastua ez da 1.114 M€ baino txikiagoa. Beste hainbat kontzepturen joera, aldiz, beherakoa da: 2017an ez ziren exekutatu Aurrekontuan sartutako 44M€, dependentzian (bitartean jendea hil egiten da, laguntzaren zain), 35M€ Etxebizitza Planean eta Ikerkuntzan aurreikusitako guztiaren %70 (Noticias Obreras, 2018 maiatza).

Joera adieraziz

Atzera begira jarrita, argi dago aspaldi honetako aurrekontuak joera-adierazleak direla, 2010ean hasitako murrizketak finkatu direla, Espainiako ekonomiak urte hartan —BPG askoz txikiagoa zelarik— baino dezente diru gehiago eragiten duen arren. Murrizketak, krisitik irteteko egin beharreko behin-behineko sakrifizioak izango zirela esan ziguten. Krisialdia igaro dela esaten digute orain, baina murrizketa eta sakrifizioek hor diraute.

UGT sindikatuak eginiko txosten baten arabera, etxebizitza-politikara bideratzen diren baliabideak geroz eta urriagoak dira: 2013 urtean 738 M€ ziren eta 2014, 799 M€; 2017 urterako, kopurua 474 milioiraino murriztu zen.⁷

Osasun alorreko gastua 2009an hasi zen urritzen eta, handik lau urtera, 2013an, pilatutako murrizketa %12,7koa zen. **Osasun**

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

alorreko gastua, laguneko (per capita), 1.600 eurotik 1.500 baino gutxiagora amildu zen.

Joera horri buelta ematen ari zion arren, krisi ekonomikoaren aurretiko urteetako hartatik urrun dabilta zifrak oraino⁸. Bestetik, Gizarte Segurantzak finantzatzen dituen botiken prezioa %10 – 20 garestitu denez, lehen ordaintzen ez zuten pertsonak (pentsiodunak, adibidez) orain botiken prezioaren %10eraino ordaintzen dute kasu batzuetan, hileko gehieneko muga 8 euro izaki 18.000 euro baino gutxiago irabazten dutenentzat. Era berean Gobernuak 400 produktu baino gehiagoren finantzaketa bertan behera utzi zuen, tartean, mina edota gaitz kronikoen sindromeak arintzeko. Hori izan liteke, The Lancet aldizkari zientifikoak urtero egiten duen osasun-sistema hobereenen rankingean, Espainia

—zortzigarren lekuan zegoela— 2018 urtean 19.era jaitsi izanaren kausa⁹.

Langabeziara bideratutako funtsari dagokiola, Espainiak Europako langabetu-tasarik handienetako bat duen arren, 2017an 18.000 milioi inguru bideratu ziren, hau da, aurreko urtean baino %6,5 gutxiago.

Ministerioren batean —Defentsan, adibidez— etorkizunerako joera ere aurreikusten da. Bertako ministro ohi Cospedal andreak, urte hasieran iragarri zuenez, Defentsako aurrekontua 18.000 M€raino gehitzeko planak daude hurrengo bost urteotan —2018an bertan 8.000ko langa gainditu da—. Datozen 15 urteetan armadek materiala erosi ahal izan dezaten, 10.800 milioiko inbertsio plana taxutua dago. Bakearen aldeko Azterketak. Centre Delàs elkarteko

© Yang del Castillo, Escola Massana

⁷ www.nuevatribuna.es/articulo/economia/gobierno-destina-vivienda-40-presupuestado-plena-crisis/20180514173312151935.html

⁸ www.publico.es/sociedad/recortes-sanidad-comer-medicarse-peor-cara-recortes-sanidad-gobierno.html

⁹ www.thelancet.com/action/showFullTextImages?pii=S0140-6736%2817%2930818-8

kide den Jordi Calvok esan zuenez, Estatu Batuek bultzatuta, NATOren ildotik jarraitzeko aginduak omen ziren. “Dirudienez, estatuen segurtasun eta defentsa areago bermatzeko ideiarekin bat dator hori dena”, zioen Calvok¹⁰. Beste kontua da, eta ez da huskeria, gastu horiei esker seguruago sentitzen garen, egiazko mehatxuetatik defendatzen gaituztelako.

Amnesty International (AI) erakundeak datu horiek nabarmendu ditu *La receta equivocada* izeneko txostenean¹¹, herri-osasuneko erabiltzaile eta profesionalen eginiko 250 elkarrizketatan oin harturik. Txostenak dioenez, egun osasungintza orain dela hamar urte baino garestiagoa, lehen bezain eskuragarria ez, eta kalitate okerragokoa dela. Amnesty International-ek, arrazoiak azaltzean nabarmentzen du, besteak beste, gastu publikoa murriztea, botiken ordainketa sartzea eta populazioaren hainbat sektore — gaixo kronikoak, pertsona zaharrak, buruko gaitzak edota desgaitasunak dituztenak, etab. — herri-osasunetik baztertu dituzte erreforma batzuk. “Jende askok esaten dit: jarri errezetan zerbait merkea, mesedez, bestela ezingo dut ordaindu”, zioen sendagile batek. Elkarrizketan esku hartutako gaixo batek: “Ezin dut min horrekin bizi, botikak hartu behar ditut. Edo botikak hartu edo nire buruaz beste egingo dut (minagatik)... beraz, goseturik bizi behar badut, hala biziko naiz, botikak ordaindu behar ditut-eta”.

¹⁰ <https://www.elsaltodiario.com/industria-armamentistica/gasto-defensa-millones-fragatas-eurofighter-ciclo-inversor-cospedal>

¹¹ https://doc.es.amnesty.org/ms-opac/search?fq=msstored_fld99&fv=*%&doc-return=search&advanced=true&mandatoryTerms=&mandatoryPhrase=&optionalTerms=&prohibitedTerms=&fq=mssearch_geographics&fv=&msstored_mltgeographics=&fq=mssearch_materials&fv=&msstored_materials=&fq=mssearch_doctype&fv=*%&fq=mssearch_typology&fv=*%&dateFrom=&dateTo=&fq=mssearch_fld13&fv=EUR41813618

Nor da gure aurrekontuen egilea?

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

Agian horixe jarri beharko genuke mahai gainean, aurrekontuak nork egiten dituen, nolako irizpideekin. Agian, parte-hartzaileei atea zabaltzeko beharko litzaieke. Horretarako sortu ziren **parte hartzeko aurrekontuak**.

Parte hartu eta kudeatzeko tresna honen bitartez, herritarrek proposizioak egin eta erabakiak hartzen dituzte baliabide publikoen parte bat bideratzeaz. Estreinako saioa Porto Alegren egin zen, 1989 urtean, eta bertatik mundu zabalera hedatu zen Europa eta Latinoamerikan barrena, bereziki, udal mailan oraingoz, baina beste hainbat alorretara zabaltzeko ahal izateko, eskala handitzeko prozedura egokiak bilatu behar dira, besterik ez. Brasilen bertan 200 udal baino gehiago abiatu dira bide horretatik; espainiar estatuan, hogeitik gora.

Helburu nagusia herritarrek zuzeneko parte hartzea da, beraien eskakizun eta kezka larrienak finkatzeko eta urteko aurrekontuan txertatzeko, garrantzizkoenei lehentasuna emanez eta erdietsitako konpromisoen jarraipena eginez. Kontua dirua da, bai; baina, horrekin batera, herritarrek parte hartzeko, demokrazian sakontzeko gune berriak bilatzea ere bai. Finean, kontua da herritarrek kontu publikoaz jabetzea, hitz batez, demokrazia.

4. Zerga-sistema eta eskubideak

Honezkero, argi xamar geratuko zen zerga-sistema eta herritarren eskubideen artean, gure ustez¹². Beharko litzatekeena baino zerga gutxiago biltzearen eta gutxien eman beharko luketenetatik kentzearen eta, bestetik, aurrekontu orokorrek agertzen dituzten egiazko lehentasunen arteko elkar hartze maltzurak ondorio larriak izaten ditu zerbitzu publikoen muntan eta kalitatean eta, azkenean, demokrazian bertan ere. Horregatik komeni da arretaz ibiltzea. Ikusi batera, gure mesederakoak diruditen neurriak —hala nola PFEZen salbuetsita dagoen gutxienekoa altxatzea eta lanaren etekinengatiko kenketa handitzea—, engainagarriak gerta daitezke: Eduardo Garzón ekonomistak *Público* egunkariari azaltzen zion bezala, Estatuko Aurrekontu Orokorrak negoziatzen ari direnean, neurri horrek ez ditu kontuan hartzen gutxien daukatenak. “Dirua irabazten duenari bakarrik murrizt dakizkioke zergak eta, hortaz, inolako sarrerarik ez duen jendearentzat ez da mesedegarria.”¹³

, herritarren errealitateak agertzen dituen erronkei heldu beharko lieke lurralde bateko aurrekontuak: estatu espainiarrean langabeturik bizi diren ia lau milioi pertsonak, inongo diru sarrerarik gabeko familietan bizi den milioi lagun hori, hil bukaerara iristen ez diren zortzi milioi herritarrak, zabor kontratuarekin diharduen jendea, etab. Horrek, beren etxebizitzatik kanporatuta edota pobrezia arriskuan bizi diren ia 13 milioi pertsonentzat erabilgarri dela frogatu beharko luke.

Ez da hori, ordea, aurrekontu horiek erakusten dutena. Ez dago neurririk enplegua sortzeko, ezta lan-prekarietatea murrizteko, ez pobrezia edo desberdintasuna arintzeko, ez kalitateko enpleguak sortzeko. Gizartearen gehiengoak nozitzen dituen arazo larrienei ez zaie konponbiderik ematen, eta ezikusiarrena egiten dute Konstituzioak jasotzen dituen funtsezko eskubideen aurrean, hala nola lanerako edo etxebizitzarako eskubideak, zerga-sistemaren progresibitatea edo 128 artikulua, hots, Estatuko aberastasun guztia interes

orokorrari menperatu beharra dagoela dioena.

Herritarren premia eta eskubideak ez omen dira lehentasunak: Eurostatek (Europar Batzordearen estatistika-bulego ofiziala) egin zuen Europar Batasuneko pobrezia buruzko txostenaren aurrerakinak erakutsi zuenez, Espainian 683.000 familia baino gehiagok (guztien %3,7) 2017 urtean, bi egunean behin ez zuen hartzerik izan janari proteiniko bat; krisia izenekoa hasi zenetik portzentajerik handiena izan da hori. Espainian, ia 700.000 familiak

¹² Per a més detall, vegeu *Global express* núm. 20, “Drets molt torçats”.

¹³ <http://www.publico.es/politica/claves-presupuestos-rajoy-mantienen-desigualdad.html>

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

ezin dute egin duintasunezko elikabidea¹⁴.

Galdera erraza da: Espainiako zerga-sistemak eta gizarte-babesak errentak birbanatzeko horren eraginkortasun eskasa al du? Aspaldi honetan prestazio sozialen sistemak nozitu duen desegituraketa ez omen da amaitu oraindik, murritzten ari da egun. Alta, 1970 eta 2009 urteen artean 150 herrialde baino gehiagotan —aberats eta pobreetan— bildutako datuei begira, horietako 83 kasutan osasun, hezkuntza eta gizarte-babes sistemetan eginiko inbertsioak desberdintasuna arindu duela ikusten dugu.

“Eskualdeka, Espainian azken urteotan kalkulaturako errenta eskuragarriaren eragin birbanatzailea %17 ingurukoa da. Eragina dezente altuagoa zen joan den mendearen kondarrean eta gainbeheraren arrazoa, funtsez, prestazio sozialen gaitasun birbanatzailea urritzea da”, esan du *Redistribución de la renta per cápita de los hogares por regiones en España* azterlanean bere autoreak, José Marínek (Airef-eko Analisi Ekonomikoko Sailburua); ikerlan horretan agertzen da portzentaje hori, mende hasieran, %20tik gora zebilela. Frantzia, gizarte-sistemaren eta zerga-sistemaren eragin birbanatzailea %50etik gora

dabil; Alemanian, %40tik gora. Bi Estatu horietan, 2005 urtetik, joerak behetik gora egin du. Italian, %20tik gora zebilen eta mende honetako lehen zortzi urteetako igoaldia 2008tik aurrera areagotu egin zen 2013an “%22raino iristeko, prestazio sozialen etengabeko hazkuntzari esker”. Portzentaje horiek, administrazioen lanabes birbanatzaileen bitartez, laguntzak jasotzen dituzten familien batez besteko errentaren zatia dira. Espainian, aldiz, zifrak beheraka ari dira etengabe, 2008ko gorakadatxoa salbuetsita¹⁵.

Etxe-eraikitzaile erraldoien eta kontzesionarioen Seopan patronalak, porrot eginiko bederatzia autopisten erreskatea herri-

altxorrari 4.000 milioi euro kostatuko zaiola estimatzen du, Espainiako Gobernuak kostu hori 2.000 milioitan ezarri bazuen ere.¹⁶ Madril Erkidegoko Presidente ohi eta artean Madrilgo alkate zen Alberto Ruiz Gallardón-ek, 2003ko urriaren 17an irmo esan zuen: “Gobernuaren erronka garbia den Autopista hau etorkizunean belaunaldi askok aitortu eta baloratu beharko dute”, R-2 autopistaren inaugurazioan. Sei hilabeteko epean zerbitzuan sartuko ziren hiriburuko lau erradialetako lehena zen hura. Bidea, porrot eginik eta orain hamar urte baino trafiko dezente gutxiago duela, Sustapen Ministerio espainiarrak bereganatu du —gure diruarekin, jakina—. Zuloa: 1.474 M€.

Estatuko Aurrekontu Orokorrei — ikusi batera, hagitz elkor’eta gogaikarriak— ideologia erauzi eta planteamendu teknikoetan murgiltzen ahalegintzen direnean, mesfidatu. Ezer ez da ideologikoagorik posizio politiko jakin bat herri kontuetan islatzea baino. Azken finean, Aurrekontuek determinatzen dute biztanleriaren zein zati eta nolako intentsitatez gertatuko da herri-kontuen onuradun, aberastasunen eta denok sortarazten dugun errentaren parte bat nola banatuko den, eta gure herrialdearen produkzio-, gizarte- eta ekologia-ereduaren ezaugarrietan nolako eragina izango duen

Alberto Garzón eta Carlos Sánchez Mato¹⁷

¹⁴ <http://ctxt.es/es/20180502/Politica/19352/pobreza-datos-eurostat-economia-Espa%C3%B1a-vida-condiciones.htm>

¹⁵ <http://ctxt.es/es/20170222/Politica/11229/Pol%C3%ADtica-Econom%C3%ADa-Renta-Espa%C3%B1a-Eduardo-Bayona.htm>

¹⁶ <http://www.publico.es/economia/rescate-autopistas-constructoras-cifran-4000-millones-coste-rescate-autopistas.html>

¹⁷ https://www.eldiario.es/tribunaabierta/Presupuestos-herramienta-elites-imponer-ideologia_6_765083489.html

5. Ba al dago beste irtenbiderik?

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

Horixe badaudela, bat baino gehiago. A. Garzón eta C. Sánchez Mato-ren iritziz ¹⁸, bidea da defizit sozial eta ekologikoa txikitzeari lehentasuna ematea, defizit fiskala murriztearen aurretik ere. Lehentasunak horrela antolatzeak aurrekontu eta zerga-politiketan aldaketa itzelak ekarriko lituzke.

Hamaikatan aipatu dugun “Lana saritzea, ez aberastasuna” txostenean hiru neurri nagusi proposatzen dira, **zerga-bilketari** dagokionez:

- **Zergak, muturreko aberastasunak murrizteko baliatzea.** Super aberatsen baitan, batik bat, eragina duten zergei lehentasuna ematea, hala nola aberastasunaren, ondarearen, ondorengotzaren, eta kapital-irabazien gainekoei. Sarrera altuenen bilketa eta zerga-tasak handitzea. Garapen Jasangarriko Helburuak finantzatzen laguntzeko, milioi asko-asko dituztenei aplikatzeko moduko mundu zerga bat sortzea,

- **Bestelako zerga-erreforma baten alde dei egitea nazioartean, geroz eta zerga gutxiago ordaintzeari amaiera emateko.** Zerga-tasak progresiboak izan behar dira, desberdintasuna arintzen laguntzeko. Alor honetan, zeinahi negozioaz mundu-erakunde berri baten ardurapean egin beharko da, estatu guzti-guztiek baldintza berdinetan parte har dezaten.
- **Paradis fiskalak baliatzeari amaiera ematea eta** gardentasuna hobetzea, paradisuen zerrenda objektibo bat eratuz eta horietaz baliatzen diren enpresa eta pertsonen

kontrako zehapen sendo eta automatikoak hartuz.

Desberdintasuna arintzen laguntzeaz gainera, ekonomiaren egituraren ere sekulako eginkizuna bete dezakete zergek, merkatuko desberdintasunak urritzeko xedez, adibidez, gehiegizko mozkinen, akzionisten dibidenduei eta goi-zuzendarien ordain-sariei pizgarriak txikituz. Zergak balia daitezke, halaber, teknologia berrietan eta negozio-modu alternatiboetan egin beharreko inbertsioa sustatzeko, langileek marjinen zati baten onuradun izateko, eta presentzia handiagoa erakusteko aukera izan dezaten, modu horretan ekonomia jasangarriagoa eta humanoagoa izan dadin.

© Rita Fittipaldi, Escola Massana

¹⁸ https://www.eldiario.es/tribunaabierta/Presupuestos-herramienta-elites-imponer-ideologia_6_765083489.html

Enpresa handiek eta pertsona aberats-aberatsek praktikatzen duten zergen ihes eta saihesteari amaiera emango dien mundu mobilizazio koordinatua martxan jarri behar da, paradisu fiskalen garaia horri esker bukatuko delako. Inbertsioak erakartzeko helburuz, onartezinak diren zerga-tasa apalegiak ezarritik, elkarren artean lehiatu edo borrokatzeari utzi behar diote herrialdeek.

Mundu osoan zerga-tasa progresiboak eta zerga bilketa amiltze horri buelta eman behar zaio. Ondarearen, kapital-irabazien eta ondorengotzen zergen aplikazio jeneralizatua praktikan ipini beharra dago. Era berean, aberastasunen zuzeneko zerga-sistema berriro jarri behar da indarrean. Zerga-ezartze modu berriak eratu behar dira: Bill Gates-ek proposatu duen roboten gaineko zergak, adibidez. “Oxfam-ek frogatu duen modura, munduko “super dirudunen” aberastasunen gaineko %1,5eko zerga orokorrak mundu osoko haurren eskolatzea finantza lezake.”

Juan Torres López-ek azpimarratu zuen bezala, “arazoa ez datza zergak altxa edo jaisteari buruzko debate abstraktuan (...); garrantzizkoena ez litzateke zerga-tasen magnitudea, horiek gizarte osoan eta talde sozial bakoitzean izango luketen emaitza baizik. Baina hori da gutxien jorratzen dena.”¹⁹ Baina aberastasun komuna nola bildu eta nola banatuko den arabera aldatuko da hori.

Gizarte justuago bat eraikitzen laguntzeko, herri-funtsak **banatzeari** dagokionez, Oxfam-ek haxe proposatzen du, gastu publikoaren inguruan:

- **Doako zerbitzu publiko eta unibertsalak ez ezik, babes sozialeko oinarri bat ere eskaintzea.** Herri finantzaketa eta estaldura handitzea

¹⁹ *Contra la crisis, otra economía y otra forma de vivir*. Ediciones HOAC. Madrid 2011.

© Pablo Tosco / Oxfam Intermón

helburu horretaraino iritsi arte, eta enplegu-emailiek gizarte segurantzaren dagokiena ordainduko dutela bermatzea.

- **sektore pribatuko osasun edo hezkuntza zerbitzuen sustapena herri diruen bitartezko finantzaketa galaraztea eta zerbitzu publikoen helmene handitzea.**

Hogeita hamar urte luzez 150 herrialde aberats eta behartsutan aztertutako datuek erakutsi dute osasun, hezkuntza eta babes sozialean eginiko inbertsioak desberdintasuna arintzen duena, doako edo diruz biziki lagundutako kalitadedun zerbitzu publiko batzuk baldin badaude, pertsona pobreek ez dute beren sarrera apalen zati handi bat gastatu behar zerbitzu horiek ordaintzeko. Elkarlan eta Garapen Ekonomikorako Erakundeko (EGEE, OCDE) herrialdeetan gastu publikoak desberdintasuna %20an arintzen

du, batez beste; garapeneko 13 estatutan aresti eginiko analisi batek frogatu du osasun eta hezkuntzako gastuak desberdintasun guztien erabat desagertzean %69an laguntzen duela.

Horrez beste aldera, hezkuntza eta osasun zerbitzuak privatizatzek ekonomia eta genero alorretako desberdintasuna areagotzen duela frogatu da, zerbitzu pribatuez ordain dezaketena bakarrik balia daitezkeelako. Hezkuntza pribatuak gizarte-mugikortasuna murriz dezake, desberdintasuna are eta gehiago areagotuz eta etorkizuneko belaunaldiak bertan harrapatuz.

“Gaurko birbanaketa biharko aurrebanaketa da: haurren osasun eta hezkuntzan inbertitzea beraien aukerak maximizatzeko, eta gizartearen oinarria talentua — eta ez pribilegioa — izango dela bermatzea”, dio txostenak, amaieran.

Global express-en asmoa, hedabideek adierazten dutenaz ikasleen artean galderak sortzea da. Kontua da errealitatearekiko ikusmolde kritikoa sustatzea, horrek munduaren egoera — garatzen ari den munduaren egoera, bereziki— ulertzeko bidea emango dielako.

Informazio-txostena: **Araceli Caballero**

Jarduerak eta gida didaktikoa: **Camina Íñigo, Clara de Madrid, Ignacio González-Garzón, Israel García, Pilar Mulas, Anna Duch, Begoña Carmona eta Sandra M. Tremoleda**

Diseinua eta edizioa: **Estudi Lluís Torres**

Ilustrazioak: **María Ley, Rita Fittipaldi i Yang del Castillo** – estudiants del Cicle Formatiu de Grado Superior d'il·lustració de l'Escola Massana

Itzulpena: **Albert Nolla**

Koordinazioa: **Anna Duch, Sandra M. Tremoleda**

Gehiago jakiteko

Informazioa zabaltzeko

- **Fiscalidad justa, una lucha global**
Xavier Casanovas. Cuaderno CiJ, 205 zk.
<https://bit.ly/2QyWXkG>
- **¿Qué relación existe entre tus derechos y la política fiscal?**
<https://bit.ly/2BHqZN8>

Txostenak

- **Beneficios fiscales. ¿Beneficios para quién?**
<https://bit.ly/2zKguF4>
- **El sistema fiscal**
<https://bit.ly/2H090np>
- **Tanto tienes, ¿tanto pagas?** OI-ren txostena, 35 zk.
<https://bit.ly/2N7D5jj>
- **La ilusión fiscal. Demasiadas sombras en la fiscalidad de las empresas** Oiren txostena, 36 zk.
<https://bit.ly/2sk60rO>
- **El dinero que no ves** Oiren txostena, 42 zk.
<https://bit.ly/2C43rOX>
- **Premiar el trabajo, no la riqueza** Oxfam-en txostena
<https://bit.ly/2Nk11jL>

Bideoak

- **La estafa financiera explicada en dibujos animados**
<https://bit.ly/1MCyEn>
- **Niña de 12 años nos explica: ¿Cómo nos roban los bancos?**
<https://bit.ly/1QH4CC6>
- **¿Pagarías 20 euros por una caña?**
<https://bit.ly/1rhUFWJ>

Plataforma eta kanpainak

- **Plataforma por la Justicia Social**
<https://bit.ly/2RzJB4Q>
- **De qué hablamos cuando hablamos de IZLPP**
<https://bit.ly/2APr7GB>

¡Sartu gure webean eta deskarga ezazu Global express!

www.kaidara.org

OXFAM Intermón

21. alea: Ogasuneko piratak
20. alea: Eskubide sozialak
19. alea: Elikatze-sistema
18. alea: Matxinada sozialak
17. alea: Krisi ekonomiko globala
16. alea: Kopenhageko Gailurra
15. alea: Nekazal erregaia
14. alea: Kontsumoa
13. alea: Turismoa
12. alea: Petrolioia
11. alea: Pobrezia

10. alea: Klima aldaketa
09. alea: Larrialdia eta elkartasuna
08. alea: Joko Olinpikoak
07. alea: Demokrazia
06. alea: Armamentismoa
05. alea: Afrika eta lehortea
04. alea: Irak
03. alea: Lurraren Gailurra
02. alea: Argentina krisian
01. alea: Afganistan